

İstanbul: Dünden Bugüne Kamusalda Özelin Tahakkümüne Doğru Genel Bir Bakış

Sercan Özgencil Yıldırım

*

Özet

İmparatorluklar başkenti olarak tarih boyunca hep bir siyasi merkez tanımlamış olan İstanbul'da inşa edilmiş olan anıtlar, kutsalı, iktidarı, kamusalı, kentsel mekanı bir araya getiren öğeler olarak karşımıza çıkar. Bu bir araya gelişin, farklı tarihsel katmanlar içinde (Roma-Bizans-Osmanlı) süreklilik arz etmesi ise İstanbul'un en dikkate değer, çarpıcı, belirleyici özelliğidir. Kent silüetinde hakim ve tarihsel süreklilikte belirleyici olan anıtların yer seçimi tesadüfi olmayıp topoğrafya ve topoğrafyanın imkan verdiği ölçüde metafizik anlayışlar doğrultusunda geometrinin belirlediği bir düzende gerçekleşmiştir. Bu bağlamda İstanbul'da kamusal ve özel arasındaki ayırım, kentsel mekanda tarihsel olarak mevcuttu. Kamusal yaşam ile özel yaşam arasındaki denge günümüzde öznel/özel mekan lehine bozulmuştur. Uzlaşma alanı olarak kamusal yaşamın geçirgen sınırlardan oluştuğu düşünüldüğünde, öteki için kentlileşme sürecinin başlaması, ötekinin sınırlarının geçirgen hale gelmesiyle mümkündür. Bu süreç içinde, özne ve öteki tanımı ile geçirgen haldeki sınırlar kentsel değerleri içine alarak değişecektir. Öteki için değişimi zorlayıcı olarak işleyen bu sürecin sağlıklı yaşanması kent kültürünün sürekliliği için gereklidir. Ancak İstanbul'da bu süreç olması beklendiği ya da gerektiği gibi işlememiştir. Başlangıçta geçirgen olan sınırlar geçirgenliklerini giderek kaybetmiş, aktörler giderek dirençli hale gelmiş, içlerine kapanmış ve kapanmaya da devam etmektedirler. Özel ve kamusal arasındaki denge giderek bozulmakta; özel alana, mahremiyete sığınma, içe kapanmayı ve kent yaşamından, kent yaşamının gereklerinden uzak durmayı da beraberinde getirmektedir. Bu uzak duruş mümkün olabilmektedir. Ele geçirilen, zaptedilen özel alan/mekan sürekli surette donatılmakta, tahkim edilmekte, aynı zamanda kentsel planda, herkesi, her şeyi görür, her yerden, herkes tarafından görünür hale gelmektedir. Ortak dünya, kamusal olan, giderek küçülmekte, zayıflamakta, kültürel olarak fakirleşmekte; özel olan sınırsızca büyümekte, "zenginleşmekte", talepkar ve cüretkar olmaktadır. Ezici boyutlardaki ölçüğü şaşmış konut blokları, kentin yeni anıtları olmaya adaydır. Kent imgesinin hakim unsurları, Yeni Roma-Konstantinopolis-Konstantiniyye-İstanbul'un pagan dönemden itibaren süreklilik arz eden yedi tepeli kurgusu içinde bu tepeleri taçlandıran kutsal mekanlar değildir artık.

Anahtar Kelimeler: kent, odak noktası, kentsel mekan, yer, kamusal, öznel

Istanbul: An Historical Overview From the Public Towards the Tyranny of the Private

Sercan Özgencil Yıldırım

*

Abstract

Istanbul, the capital of empires, has defined a political centre throughout history. The monuments constructed therein brought together the sacred, the power, the public and the urban space. The continuity that this intersection displays through the layers of history (Roman-Byzantine-Ottoman eras) is the most striking feature of the city. The selection of the sites on which the landmarks that dominate the city landscape and that serve as elements providing historical continuity stand was by no means made at random. The topography and in so far as the topography allowed, a geometry inspired by metaphysical concerns was decisive for the urban spatial structure. In this context, from the very beginning, there was a clear-cut distinction between private and public in the urban space. However, the balance that was once struck between these two, public life/space and private life/space, has shifted dramatically in favour of the latter. Public inevitably implies compromise and accordingly permeable boundaries. Likewise, the process of urbanisation, in particular the participation of the "outsiders", the "others" in the city life entails the permeability of boundaries. It involves flexibility and even a redefinition of who the other is or what urban is. Although this process forces change, especially for the others, it is necessary and crucial for the transmission of urban culture. As for Istanbul, it should be observed that this process does not function as expected or as well as it should. Boundaries have become less and less permeable and actors more and more resistant to change, turning inward. People finding refuge in privacy and withdrawing to the private sphere remain distant from the urban life and its requirements. More importantly, keeping distance turns out to be possible. As a result, the grasped private space is being equipped, fortified on a continual basis and comes to be capable of seeing everyone, everything and of being seen by everybody from everywhere. Our common world, the public space is getting smaller, weaker and poorer; whereas the private one is growing without limit, being "enriched" and becoming more demanding and audacious. Enormous residence buildings are candidate for being the new landmarks of the city. The dominant features of the city image are no longer the sacred monuments crowning the hills of New Rome-Constantinople-Konstantiniyye-Istanbul, structured as a seven-hilled city since the pagan times.

Keywords: city, landmark, urban space, place, public, private

Kutsallığın Kurguladığı Bir Kent ve Mekansal Süreklilikler

Zaman ve mekandan bağımsız olarak kamusal davranışı tanımlarsak; “bu davranış biçiminin benlikten, benliğin doğrudan tarihinden, şartlarından, ihtiyaçlarından belli bir uzaklıkta gerçekleştirilen eylem olduğunu aynı zamanda bu eylemin farklılık tecrübesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz” (Sennet, 1996). Kentsel bağlam ile ilişkilendirildiğinde, yakın ve uzak çevreyle yapılan alışverişin farklılık tecrübesini oluşturan eylemlerin başında geldiği söylenebilir. Bu konudaki yaygın görüşe göre, bir yere kent denilebilmesi için bir pazarın olması gereklidir. Öte yandan, bu gerekliliği sorgulayan bir takım görüşler de ortaya atılmıştır. Örneğin Bookchin’e göre, “[k]entlerin yükselişi, tahıl ekiminin, sabanın ve evcil hayvanların “keşfi”yle değil, anıt mezarlar, kültürel uygulamalar ve doğal semboller yönünden zengin tapınaklar yardımıyla gerçekleşmiş olmalıdır” (Bookchin, 1999). Bu görüşe göre, kamusal davranışı, farklılık tecrübesini yaratan kutsallıktır. Dolayısıyla, ilk kentsel merkez, bir pazar yeri değil, doğal güçlere ve tanrılara tapınulan törensel bir mekan olmaktadır¹. İnsanların bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte kutsal alan ile kamusal davranış arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Bu bağlamda, kutsal alanda gerçekleşen ilk ritüeller kentsel eylemin habercisi olarak ele alınabilmektedir.

Kutsal olan, dünyevi olmayana, kalıcı olana yapılan bir referansı içinde barındırır. Kutsallık için kamusal bellekte yer edinme ve gelecek nesillere aktarılma gereklidir. “Bir kamu alanının varlığı ile peşinden dünyanın insanları bir araya toplayan ve onları birbirleriyle ilişkiye sokan bir şeyler topluluğuna dönüşmesi sadece tamamen kalıcılığa bağlıdır. Eğer dünyada bir kamusal mekan bulunacaksa bu bir nesillikine kurulamaz ve sadece yaşayanlar için

¹ Ekonomik ve savunmaya yönelik gereksinimlerin değil kültürel gereksinimler doğrultusunda kurulan “Çatalhöyük”teki anıt mezarlar, kent nüfusunun kendini dinsel ritüellere adanmışlığına işaret etmektedir” (Bookchin (1999))

planlanamaz, ölümlü insanların yaşam sürelerini aşması gerekir” (Arendt, 2000). Kamusal mekanda kalıcı unsuru oluşturan, kutsallıktan gücünü alan ve iktidarı temsil eden anıtlardır. Anıtlar, egemenlikleri vurgulamak, yeniden üretmek ve yaymak için inşa edilmişlerdir. Anıtsal mimarinin oluşturduğu sahne, kamusal mekanda iktidarın temsil edildiği alandır. İktidar, gücünü, kamusal mekanda kalıcı yapılar, anıtlar inşa ederek gösterir, sürekli kılar. Anıtın işlevi, temsil ettiğini korumak, onu cisimleştirmek, tarihteki sürekliliğini garanti altına alacak şekilde kalıcılığını sağlamaktır. Farklı tarihsel katmanlara tanıklık eden, tanıklık ettiği dönemlerden izler taşıyan ve onları görünür kılan anıtlar, kolektif belleğin en önemli unsurlarıdır. Ayakta kalmayı başarabilen anıtlar sayesinde, geçmişin anlam dünyası bugüne uzanır.

Deniz ticaretinde bir geçit kapısı olma rolünün yanı sıra imparatorluklar başkenti olarak tarih boyunca hep bir siyasi merkez tanımlamış olan İstanbul’da inşa edilmiş olan anıtlar, bu çerçevede, kutsalı, iktidarı, kamusal mekanı, kentsel mekanı bir araya getiren öğeler olarak karşımıza çıkar. Bu bir araya gelişin, farklı tarihsel katmanlar içinde (Byzantion-Roma-Bizans-Osmanlı) süreklilik arz etmesi ise İstanbul’un en dikkate değer, çarpıcı, belirleyici özelliğidir. Her ne kadar kentler için değişim ve dönüşüm doğal bir süreç olsa da İstanbul’un binlerce yıllık tarihinden gelen bu özelliğinin yok olması doğal veya kaçınılmaz olarak düşünülemez. Tarihsel bağlam, İstanbul gibi bir kentte her zaman bir referans, bir kriter, en azından bir fren teşkil eder.

328 yılında kentin Büyük Konstantin tarafından “Yeni Roma” olarak kuruluşunun arifesinde, merkezi işaretlemek için inşa edilmiş olan yapı Konstantin Sütunu, günümüzdeki adı ile Çemberlitaş’tır. Bugün araç yolları ve otoparklar ile çevrili Çemberlitaş-Konstantin Sütunu, Konstantin Forumu’nun ortasına dikilmişti. Konstantin Sütunu’nun tam altında bir çukurun var olduğu, bu çukurda içlerinde kutsal emanetlerin yer aldığı odaların inşa edilmiş olduğu hemen hemen bütün kaynaklar-

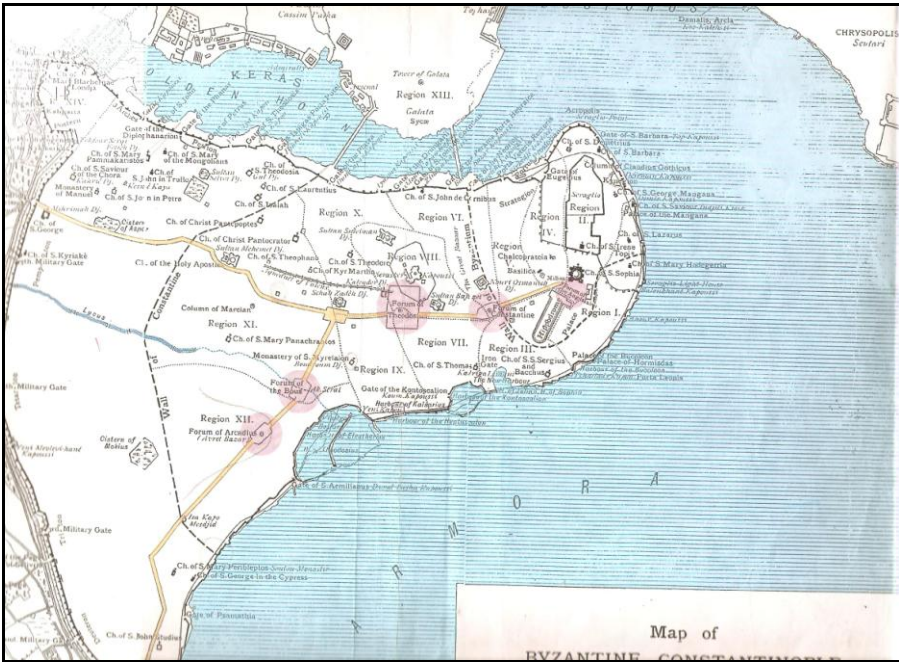
da geçer. Bu betimleme, Roma kentlerinin kuruluşuna ilişkin anlatılarla örtüşmektedir. Bu noktada Konstantinopolis'in Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti, Yeni Roma olarak kurulmuş olması önem kazanır. Bu kuruluşta, haliyle Pagan gelenekler belirleyici olmuştur. *“Planlamacılar bir şehrin umbilicus'unu gökyüzünü inceleyerek de belirliyorlardı. Güneşin izlediği yol gökyüzünü ikiye bölüyordu; geceleyin yıldızlar üzerinde yapılan bazı ölçümlerle bu ayırım çizgisi de dik açıyla bölünüyor ve böylece gökler dört parçaya ayrılmış oluyordu. Bir şehir kurmak için adeta gökyüzünün haritası yeryüzüne yansıtılmış gibi, yerde, göğün dört parçasının bulunduğu noktanın hemen altına düşen bölüm aranılıyordu... müstakbel şehir ahalişi umbilicus'da*

Fotoğraf: İstanbul, Çemberlitaş-Konstantin Sütunu, yazarın arşivinden

kesişecek dik açılı iki temel sokak çiziyorlar, bunlara decumanus maximus ve cardus maximus deniyordu...Umbilicus'un muazzam bir dini değeri vardı. Romalıların şehrin bu noktanın altında toprağın altındaki tanrılarla, üstündeyse gökyüzündeki ışık tanrılarıyla -insan ilişkilerini kontrol eden ilahlarla- bağ kurduğunu düşünüyorlardı. Planlamacı umbilicus'un yanına mundus adı verilen bir çukur açıyordu; bu çukur toprağın altındaki “yeraltı tanrılarına adanan bir oda ya da üst üste iki oda”dan oluşuyordu”(Sennett, 2002). Kentin bu dönemdeki sınırları ana hatlarıyla belirlendiğinden, kent merkezinin de harita üzerin-

den tespiti zor olmamaktadır. Nitekim tarihi haritalar ve yazılı kaynaklar merkeze yapılan atfı destekler. Konstantin Forumu ve ortasına dikilen Konstantin Sütunu, Konstantinopolis'in merkezini işaretlemekteydi. Bu nokta kentin Yeni Roma olmadan önceki Byzantion kent sınırlarını (Sarayburnu çevresi) belirleyen sur duvarlarının dışındadır ve Ayasofya'dan başlayan, kenti doğu-batı yönünde kateden eksenin üzerinde yer alır.

Millingen A. Van., (1899) Byzantine Constantinople, Londra.

Konstantin Forumu, Ayasofya önündeki Augusteion Forumu'na bağlanır. Konstantin Sütunu üzerine, kentin kurucusuna, Büyük Konstantin'e ait bir heykelin bulunduğu bilinir. Bu heykelde Büyük Konstantin'in çeşitli tanrılarla özdeşleştirildiği tahmin edilmektedir. Örneğin Gurlitt'in 1912 tarihli gravüründe Güneş Tanrısı Helios betimle-

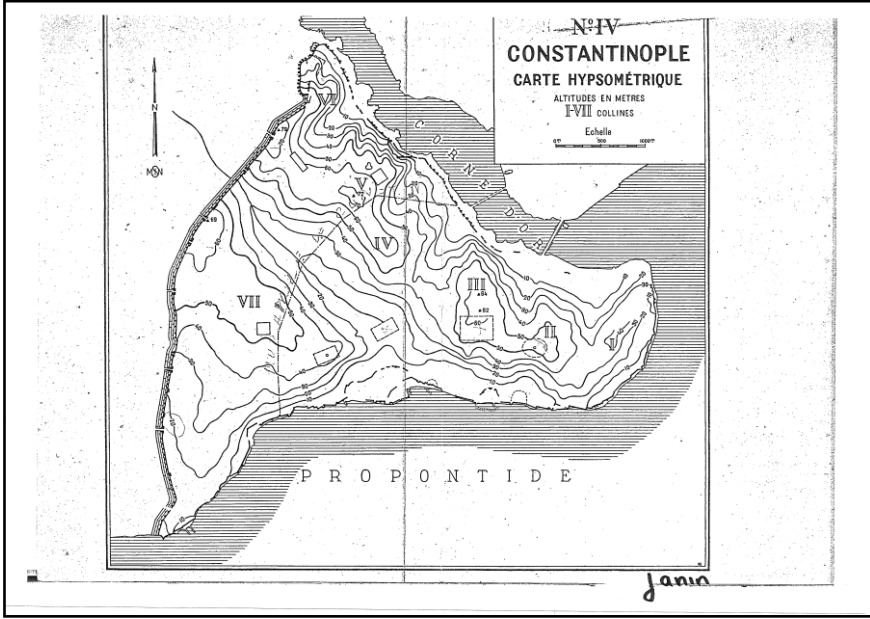
mesi dikkat çeker. Heykele, Hristiyanlığın kabulüyle geçmişe yönelik olarak Hristiyan öğelerin de atfedildiği görülür. İmparator tanrının yer-yüzündeki temsilci olarak görülmekte, böylece iktidar kutsanmaktadır. Pagan Roma, yerde ve gökteki doğaüstü güçlere tapmaktaydı. Roma forumlarında bu imge kent mekanına yansıtılmaktaydı. Peristil, bir avlunun etrafında dolanan uzun bir sütunlar dizisi ve bazilika bu forumların temel elemanlarıdır. Avlunun geometrisi asal geometrik biçimlerde olup çevresinde idari ve ticari yapılar, hamamlar yer almaktaydı. İstanbul'da Roma kent kurgusunun bir parçası olarak yedi ana forumun var olduğu bilinir. Sarayburnu'ndan başlamak üzere sırasıyla; Ayasofya önündeki Augusteion Forumu, Konstantin Forumu, Theodosius Forumu-Forum Tauri, Amasterionon, Bovis ve Arkadius Forumları. Ayasofya'nın önünde bulunan Million taşının bulunduğu noktadan başlayıp Konstantin Surları (Daha batıda, bugün hala ayakta olan Theodosius Surları'nın yapımından önce kentin sınırlarını belirleyen surlar. Theodosius Surları'nın yapımı esnasında sökülerek, taşları yeni surların yapımında kullanılmıştır.) – Altınkapı hattında ilerleyen güzergah. Roma dönemi kentinin törensel yolu üzerindeki son noktada Arkadius Sütunu yer almaktaydı. (Sütunun kaidesi hala izlenebilmektedir). 1912 tarihli Gurlitt'in çizimlerinden hakkında ayrıntılı bilgi elde edebildiğimiz bu sütunun üstünde, Arkadius'un askeri giysi içinde imparatorluğun askeri gücünü temsil eder biçimde çizildiği görülür. Kentin bir Roma kenti-Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak inşası yaklaşık yüz elli yıl içinde tamamlanır. Kente Osmanlı damgası vurulması da yaklaşık olarak aynı süreyi gerektirecektir.

Kent, 1204 yılında dördüncü haçlı seferi sırasında işgal edilerek yağmalanır. İstanbul için X. yüzyılda başlayan duraklama dönemi Latin işgali ile yerini çöküşe bırakır. Latin devletinin kurulması ile yaşanan büyük çöküşü, birçok tarihçi Bizans devletinin yıkılışı olarak tanımlar. Kent, 1261'de Bizanslılar tarafından geri alınsa da fethe kadar bir daha

toparlanamayacaktır. Bu dönemde kent içindeki önemli merkezler, odak noktaları terk edilir. Hipodrom, forumlar ve Büyük Saray harabe haline gelir. Yazılı ve görsel kaynaklardan, kentin son dönemde, kentten çok köyü andıran bir görünüme sahip olduğu anlaşılmaktadır. “XV. yüzyıl ortalarına gelene dek Bizans nüfusu surların içinde öylesine küçülecek hale gelmişti ki, kentin kimi bölgelerindeki köyler kendi duvarları ve kazıklı barikatları tarafından korunuyordu” (Crowley, 2006).

Fatih Sultan Mehmet, kara surlarını aşarak kente altıncı tepeden, Edirnekapı’dan girer. Kentin tepelerini bağlayan sırt boyunca ilerleyen güzergah üzerinden dördüncü tepede, Havariyyun Kilisesi’ni geçer, dördüncü tepeyi üçüncü tepeye bağlayan Valens-Bozdoğan Su Kemeri boyunca ilerleyip üçüncü tepeye oradan Konstantin Sütunu’nun yer aldığı ikinci tepeyi geçerek birinci tepeye, Ayasofya’ya ulaşır. Kaynaklar, Fatih’in ilk gördükleri karşısında durgunlaştığını ve aldığı şehrin bir “altın” kentten ziyade bir viraneyi andırdığını yazmaktadır. Kent kurgusunun odak noktaları, kentin yedi tepesini Roma ve Bizans devirlerinde işaretleyen anıt eserler harabe halindedir. Fatih Sultan Mehmet kendini iki denizin, iki diyarın hükümdarı, hem emperyal hem de ruhani lider olarak sezarların imparatorluğunun varisi olarak kabul etmektedir. Kentin fetihden sonra yeniden canlandırılmasında, coğrafyaya kutsallık atfedilmesiyle oluşan Roma kent kurgusunun Osmanlı döneminde de devam ettirilmesi, mimarlık açısından bu iddiayı destekler niteliktedir. Fetihden sonra Ayasofya kentin ulu camisi olur.

İstanbul’un yedi tepeli kent imgesi, kent kurgusunun odak noktaları, anıt eserler tarafından belirlenir. Kutsal Roma’nın yedi tepeli olması imparatorluğun yeni başkentinin de aynı özelliklere sahip olmasını gerekli kılmıştır. İstanbul (Tarihi Yarımada)’da coğrafi olarak üç tepe olmasına karşın bir Roma kenti olarak kuruluşunda yedi tepe aranmış ve bulunmuştur.

Janin R., (1950) Constantinople Byzantine, Institut Français, Paris.

Yedinci tepe nokta coğrafyanın belirlediği üç tepeden Marmara Denizi kıyısı olan üçüncü tepe üzerinde yer alır. Bu tepe diğer iki tepeden Likyus-Bayrampaşa Deresi ile kesin sınırlarla ayrılır ve üzerinde Arkadius Forumu yer alır. Coğrafyanın belirlediği ilk tepe üzerinde Ayasofya'dan başlamak üzere üç tepe nokta yer alır. Birincisinde Ayasofya ikincisinde Konstantin Forumu üçüncüsünde ise Theodosius Forumu-Forum Tauri yer alır. Bu noktalar bir sırt üzerinde yer alır ve kenti doğu batı yönünde kateden bir güzergah tarafından birbirlerine bağlanır. Bu sırt, üzerinde Valens-Bozdoğan Su Kemerinin yer aldığı derin bir vadiyle coğrafyanın belirlediği ikinci tepeden hem ayrılmakta hem de sırt boyunca bağlanmaktadır.

İkinci tepede ise yine bir sırt boyunca dörd, beş ve altıncı tepe noktaları yer alır. Bu sırt boyunca devam eden güzergahın kara surlarını kestiği noktada Edirnekapı yer alır. Batıda kalan üç tepe üzerinde forumlar bulunmaz; ancak kentin Ayasofya'dan sonra en kutsal sayılan kilisesi dördüncü tepe nokta üzerinde yer alır. Havarıyyun Kilisesi çok eski bir tapınağın yerinde inşa edilmiştir. Havarilerin burada gömülmüş olduğuna inanıldığından kentin Ayasofya'dan sonra en kutsal noktasıdır. Kurucu Konstantin de bu kutsal noktaya gömülür. Osmanlı döneminde inşa

edilen Fatih Külliyesi, işte bu kilisenin üzerinde yükselir. Kentin kurulduğu coğrafya ve hakim anlam dünyasına göre ona atfedilen kutsallık kent kurgusunu büyük ölçüde belirlemiş, odak noktalarını birleştiren eksenler yüksek sırt üzerinde kutsal noktaları birleştiren güzergahlar olarak biçimlenmiştir.

Fatih Sultan Mehmet döneminden başlayarak kentin terk edilmiş forumlarında ve çevresinde bu alanları şenlendirmek amacıyla külliye inşaatlarına başlanır. Konstantin Forumu alanında hemen Konstantin sütunun karşısında Atik Ali Paşa Külliyesi, tören yolunun başlangıcında, Augusteion Forumu'nda Firuz Ağa Cami, Theodosius Forumu-Forum Tauri'de (yan yana ya da içi içe geçmiş iki forum olduğu düşünülür) Beyazıt Külliyesi, Bovis Forumu'nda Murat Paşa Külliyesi inşa edilir. Mimar Sinan, eksik kalan noktalara Amasterionon'a Şehzade Külliyesi'ni, Arkadius Forumu'na Haseki Sultan Külliyesi'ni inşa eder. Mimar Sinan Roma döneminde ikincil önemde kalmış olan güzergahı ön plana çıkarır. Ancak bu yol Sinan'dan önce Fatih Külliyesi'nin bu eksen üzerinde inşa edilmesiyle zaten önem kazanmıştı. Bu doğrultuda Mimar Sinan Edirnekapı güzergahı ile ilişkili olarak Yavuz Sultan Selim Külliyesi'ni ve bu güzergahın II. Theodosius Surları ile kesiştiği noktada Edirnekapı önünde ve kentin en yüksek tepelerinden biri olan altıncı tepesi üzerinde Mihrimah Sultan Külliyesi'ni inşa eder. Mimar Sinan'ın kent kurgusuna ve manzarasına yaptığı en büyük katkı kentin merkez noktası olarak belirlediği Beyazıt Meydanı'na, daha önce inşa edilmiş Beyazıt Külliyesi ile ilişkili olarak üçlü bir düzen içinde ilk önce Şehzade daha sonra Süleymaniye Külliyesi'ni inşa etmiş olmasıdır. Büyük Konstantin "Yeni Roma"nın merkezini belirlerken eski kent-Byzantion'un merkezinden nasıl bir mesafede kentin yüksek noktasına doğru geri çekilerek merkezi -Konstantin Forumu'nun yerini- belirledi ise, yaklaşık aynı mesafede aynı eksen üzerinde daha yüksek bir noktaya geri çekilerek Mimar Sinan Osmanlı dönemi kent merkezini Beyazıt

Meydanı olarak tanımlamış ve bu noktaya Beyazıt Külliyesi ile ilişkili olarak Şehzade ve Süleymaniye Külliyelerini inşa etmiştir. İstanbul'un fethinden itibaren yüz yüz elli yılda kent Osmanlı kenti görünümüne Mimar Sinan'ın yapıları ile kavuşmuştur.

Her forumun yakın çevresinde külliye inşa etme geleneği günümüzde de bu forumların yerlerinin tespit edilmesine yardımcı olur. Bunda kentin Roma dönemi geometrik düzeninin birçok kentte olduğu gibi organik bir yapıya dönüşmemiş olması yatar. Osmanlı kente kendi damgasını vururken tarihsel topoğrafya bakımından önem arz eden odakları seçmiştir. Kostof, kent silüetinin tepeleri taçlandıran kubbeler ve minareler ile Osmanlı döneminde yeniden şekillendirildiğini ve kentin bu görsel arılığa-safılığa Roma ve Bizans dönemlerinde sahip olmadığını vurgulamaktadır (2001).

Aslında kubbeler ve minareler ile taçlandırılan odak noktalar Roma ve Bizans dönemindeki odak noktalardır. Tarihsel süreklilikte bu çok katmanlı odaklar, bu şekilde korunur, kutsallık üzerinden bir süreklilik sağlanır. Kentsel mekanlardaki bu çok katmanlı yapı ve süreklilik İstanbul'un en önemli özelliğidir.

Kent silüetinde hakim ve tarihsel süreklilikte belirleyici olan yapıların yer seçimi tesadüfi olmayıp topoğrafya ve topoğrafyanın imkan verdiği ölçüde geometrinin belirlediği bir düzende gerçekleşmiştir. Günümüzde, hâlâ, odak noktaları arasındaki diyalog denizden ve yüzünü Tarihi Yarımada'ya dönmüş karşı kıyılardan, Galata ve Üsküdar'dan algılanabilmektedir. Tarihsel yapının diğer kentlerden farklı bu özelliği yazılı ve görsel betimlemelerde sık sık vurgulanmıştır. Silüette temel taşlar, anıt yapılar, kamusal mekanın işaretlerini oluşturur. Külliye dediğimiz yapı grubu, ibadetle, eğitimle, sağlık hizmetleriyle, hayır işleriyle ilişkili olup halkın halkla ve halkın iktidarla buluştuğu kentsel mekanları tanımlar. Roma forumları da benzer işlevleri toplayan kentsel odaklardı. Osmanlı döneminde yerin ruhunun korunduğu ve gelecek kuşaklara

aktarıldığı görülmektedir. Bu kentsel odaklar, günümüzde de izlenebilmekte, mekansal kurgu aslında gözümüzün önünde durmaktadır. Mimarlık alanında, inşa edilmiş çevreden bilgi üretmek mümkündür. Osmanlı döneminde inşa edilmiş, canlandırılmış kentsel odakların haritadaki, kent içindeki ve kent manzarasındaki konumları başlı başına bir veri teşkil etmektedir.

Süreklilikteki İlk Kopuşlar Kent ve Kimlik Sorunsalı

İstanbul'da, yukarıda özetlenen Tarihi Yarımada'nın tarihsel süreklilikte oluşturduğu kimliğin geri planda kalmaya başladığı dönem Tarihi Yarımada'nın terki, Pera bölgesinin alternatif bir merkez olarak önem kazanmaya başladığı dönemdir. Bunun ardında İstanbul'un XIX. yüzyılın ikinci yarısında, bir liman kentinin olanakları çerçevesinde büyüyerek metropolleşmesi yatar. Metropolleşen kentte ticaret ile zenginleşen burjuvazinin tercihi, bu sınıfın büyük ölçüde azınlıklardan ve yabancılardan oluşması nedeniyle, Tarihi Yarımada değil Pera bölgesi olmuştur. Akdenize sahili bulunan Avrupa kentlerinde 13. yüzyıldan başlayarak dört yüzyıl içinde gerçekleşen metropolleşme, merkezi iktidarın kontrolü dışında 19. yüzyılda ivme kazanır.

İstanbul'un bir liman kenti olması büyük ölçüde kozmopolit bir ticaret burjuvazisinin gelişmesine olanak sağlar. Modernleşme ve değişimin aynası olarak algılanan bu sınıfın tercihleri Pera'da yeni bir kent imgesinin ortaya çıkmasına yol açar. Tarihi Yarımada'da sokaklar hala gaz lambalarıyla aydınlanırken Galata'ya elektirik direkleri dikilir. Galata ve Pera bölgesinde inşa edilmiş sefaretler, banka binaları bu dönemde Avrupa'da yaygınlık kazanmış neo-klasik üslup (Rönesans, Barok ve Antik dönem yapılarının taklitleri) ile (yeniden) inşa edilir. Burjuvazinin tercihi de neo-klasik üsluptan yanadır. Hem resmi hem sivil yapılar, apartmanlar, oteller, kulüpler, kafeler aynı üslupta inşa edilir. Osmanlı kent imge-

sini yaratan Tarihi Yarımada ve tarihsel süreklilikte öneminin korumuş kentsel odaklar terk edilir. Bunda İmparatorluğun güç kaybetmesinin, iktidarın kent üzerindeki belirleyici rolünün azalmasının da şüphesiz payı vardır.

Endüstri toplumu kendi estetik değerlerini 18. ve 19. yüzyılda değil 20. yüzyılın ilk yarısında üretmiştir. Modernizm bir sanat ve mimarlık akımı olarak bu dönemde endüstriyel yaşamın estetik kriterlerini oluşturmuştur. Arendt'e göre, modernizmin arifesinde 19. yüzyılda tarihsel üslupların yeniden taklit edilmesi doğal bir süreçtir çünkü her dönem kendi üslubunu yaratmadan önce geçmişi taklit eder (Arendt, 2004). İstanbul'da 19. yüzyılda inşa edilen yapılar batının kendi geçmişinde yer alan üsluplarının taklitleridir. Kendi coğrafyasının ürettiklerine öykünemeyen (ki bu öykünme de kendi içinde problemlidir) başka bir coğrafyaya ait üslupların taklitlerinin taklit edilmesi olarak özetleyebileceğimiz bu yaklaşım Osmanlı İmparatorluğu'nun ürettiği değerlere sırt çevirir. Farklı kimliklerin her birinin eşit yurttaş statüsü kazandıkları bir dönemde aynı mimari üslubu benimsemeleri ironiktir. Bu dönemde gayrimüslim vakıflar tarafından inşa edilen hastane, okul, yetimhane ve yaşlılar evleri neo-klasik üslupta inşa edilir (Yıldırım, Güney, 2005). 19. yüzyılda hem Osmanlı devletinin batılılaşma özlemi ile taklit ettiği neo-klasik üslup, hem azınlıkların hem de burjuvanın estetik değerini, referansını oluşturur. Sonuçta bir yanda neo-klasik Osmanlı kışlaları öte yanda neo-klasik cemaat hastaneleri. Bu durum anlaşılabilir bir vakıa olsa da mimarlık açısından bir zenginleşmeyi ima etmemektedir.

Kamusala Karşı Özelin Yükselişi

“Kamu terimi birbiriyle yakından ilişkili ama tümüyle özdeş olmayan iki görüngüye işaret eder; birincisinde, terim kamu alanında gözüken her şey herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve mümkün olan en

geniş açıklığa sahiptir anlamına gelir...ikincisi, kamu terimi içinde özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade eder...bu dünya...daha çok, insan eseri bir dünyada birlikte yaşayanlar arasında olup biten meselelerle olduğu kadar, insan elinden çıkma şeylerle ilintilidir. Bu dünyada bir arada yaşamak özünde şu anlama gelir; şeylerden oluşma bir dünya, çevresinde oturmakta olanlar tarafından ortak sahiplenilmekte olan bir masa gibidir. Ara-da olan her şey gibi bu dünya da insanları hem birbirine bağlar hem ayırır" (Arendt, 2000).

Kamusalın hem bağlayıcı hem ayırıcı olduğu açıktır; ancak kamusalılık her şeyden önce toplumdaki çok geniş bir dengenin bir parçasıdır. Bu denge kamusal yaşam ile özel yaşam arasındaki dengedir; "...insanların tutkunun bir türünü besledikleri kişi dışı bir alan ile tutkunun başka bir türünü besledikleri kişisel bir alan arasındaki dengeden söz etmekteyiz" (Sennett, 1996).

Kamusal yaşam-özel yaşam ayrımının doğuşu ve bu ikisi arasındaki dengenin ikincisi lehine bozulması, kapitalizmin gelişimiyle bağlantılı olarak ele alınır. İstanbul bağlamında kamusal ve özel arasındaki ayrım ise, kentsel mekanda tarihsel olarak mevcuttu. Osmanlı döneminde uzun bir dönem, anıtların taştan, konutların ahşaptan yapılmasının ardında yatan nedenlerin başlıcası, anıtların kalıcı, konutların ise geçici olduğu düşüncesi idi. Anıtlar arasında kalan boşluklar, insan ölçeğine uygun konutlar ile doldurulabilirdi. Osmanlı döneminde özel mekanı oluşturan konutlar, kent imgesinin oluşmasında etkin bir rol oynamamakta, özellikle kent silüetinde geri planda kalmakta, anıtlardan kalan boşlukları homojen bir süreklilik olarak doldurmaktaydı². Yani bugünkü durumun tam tersi. İstanbul'da konut dokusu 1950'lerden sonra hızlanan biçimde kent imgesinde etkin rol olmaya başlamıştır ve bu durum hala devam etmektedir.

² Elbette ki bu tespitten Osmanlı'da konut mimarisinin olmadığı ya da zayıf olduğu anlamı çıkarılmamalıdır.

Konut dokusunun analizlerinde, kent karşıtı kavramlar kullanılmakta ve bu kavramlar ile yapısal dönüşümün olumsuzlukları vurgulanmaktadır. Bu kavramlardan içinde en yaygın şekilde kullanılanı “taşralaşma”dır. “Taşralaşma”, etkin olarak kent imgesinin değişen anlamını belirlemekte ve İstanbullu-modern-kentli olmanın zıddını ifade edecek biçimde kullanılmaktadır. Bu bağlamda “kentli” olan özneyi, “taşra” olan ise ötekini temsil eder. İstanbullu-kentli özneye karşı öteki, ilk başta göç ile geleni, taşradan geleni niteler. Bu tanımlar 1980 sonrası bulanıklaşmaya başlayacaktır.

Köyden kente göç ile gelenlerin barınma ihtiyacından doğan gecekondu mahalleleri ilk başta kentin sanayi alanları çevresini sarar. Osmanlı'nın son döneminde sanayileşme hamlesi ile başlayan, kentin doğal güzelliklerinin, yeşil alanlarının, mesire yerlerinin fabrikaların kullanımına açılması olgusu 1950 sonrası hız kazanır. Büyük göç dalgaları sanayi alanları çevresindeki alanların aşama aşama gecekondulaşmasına yol açar. Kentin günümüzde “sorunlu” olarak nitelenen alanlarının büyük bir bölümü, bu süreçten doğrudan etkilenmiş alanlardır. Zamanla apartmanların yükseldiği bu alanlarda, taşra da kentte hayat bulmaktadır³. Başlangıçta kentin imarlı bölgeleri ile gecekondu bölgeleri arasında

³ Osmanlı Döneminin sonlarında Zeytinburnu-Kazlıçeşme dericilikten sanayiye geçilen alandır. Önce sanayi kuruluşları, sonra da çoğunlukla gecekonduyla konut alanları birbirine yakın ortaya çıkmaktadır. Tümerterkin'den 1969'da 130 sanayi kuruluşunun Haliç'te yer aldığını öğreniyoruz (Tümerterkin, 2006). 1937 tarihli Prost nazım planında sanayi alanı olarak sur dışındaki her yerin Atatürk Köprüsü'nden Haliç kıyıları boyunca kuzeye uzanan kısmın, Kağıthane ve Alibey Derelerinin çevresi gösterilmektedir. 1954 Beyoğlu nazım planında, Mecidiyeköy-Levent, Mecidiyeköy-Şişli, Bomonti, Kasımpaşa Kağıthane Deresi arası, Kağıthane atış poligonu ve 1955'de Topkapı, Haznedar, İstinye, Paşabahçe Şişe-cam, Beykoz deri sanayi bölgesi olarak saptanan alanlardır. 1966 İstanbul sanayi sahaları planı hazırlanmış olmasına rağmen sanayinin merkezde de konumlanmasının önüne geçilememiş, matbaacılık, kimyevi madde, plastik işletme sanayi kentin tarihi merkezine yerleşmiştir. Tüm bu alanlarda çalışanların hemen yakın çevreye yerleştikleri ve yeni gelenlerle bu alanların büyüdüğünü düşündüğümüzde gecekondu alanlarının İstanbul genelinde ne kadar geniş bir bölgeye yayıldığını görmekteyiz.

mevcut olan kesin ayrışma, siyasi otoritelerin öteki üzerinden politika yapmayı tercih etmeleriyle ortadan kalkmıştır. Gecekondu alanlarına imar getirilerek, taşra kağıt üstünde kentlileştirilmiştir. Gecekondu-apartmanlar, apartmanlaşmanın gereği yakın/uzak çevredeki iyileşmelerden nasibini almaksızın hızla yükselmiştir. Gecekondu-apartmanların legalleştirilmesinde amaç, en iyi niyetle ötekini özneleştirmek, modern yaşama dahil etmek, kentlileştirmek olsa bile sonuç bu amaçtan çok uzak olarak gerçekleşir.

Uzlaşma alanı olarak kamusallığın geçirgen sınırlardan oluştuğu düşünülüğünde, öteki için kentlileşme sürecinin başlaması, ötekinin sınırlarının geçirgen hale gelmesiyle mümkündür. Bu süreç içinde, geçirgen haldeki sınırlar kentsel değerleri içine alarak değişecektir. Öteki için değişimi zorlayıcı olarak işleyen bu sürecin sağlıklı yaşanması kent kültürünün sürekliliği için gereklidir. Ancak İstanbul'da bu süreç olması beklenildiği ya da gerektiği gibi işlememiştir. Başlangıçta geçirgen olan sınırlar giderek kapanır. Erken dönem gecekondu alanlarında, topoğrafya ve çevreyle ilişkiyi sağlam kuran örneklerle rastlamak mümkündür. Mimar-sız mimarinin örnekleri olarak bu tip yapılaşmalar bilimsel çalışmalara konu edilmişti. İmar ile birlikte bu alanlara, paradoksal bir biçimde kente ait bir kavram olan rant girdi. Henüz "kentlileşmemiş" gecekondu sakinleri, kendi kültürleri ve ekonomik durumları çerçevesinde apartmanlarını dikerek rant vasıtasıyla kente dahil oldular. Bununla birlikte, bu dahil olma durumunun, kent kültürünün zorlayıcı, değiştirici, dönüştürücü etkisiyle bir alakası yoktu. Kural olarak kendi kendine yeten ancak ekonomik şartları sınırlı olmaya devam eden insanların yaşadığı bu alanlarda, içe dönük bir yaşam tarzı hakim oldu. İstanbul'da denizi hiç görmemiş olarak yaşamak mümkündür. Bu bölgelerin yaygınlığı ise zamanla kentsel olanı tehdit eder hale geldi. Göç dalgaları devam etti, daha önce gelenler zenginleşerek başka yerlere göç etti, yerlerini yeni göçmenlere

bıraktı. Ekonomik açıdan iyileşme taşra zihniyetinin ve davranış kalıplarının terk edilmesine, kentlileşmeye neden olmadı.

İstanbul'daki değişim elbette sadece gecekondu alanları üzerinden gerçekleşmedi. Kentin imar edilmiş alanlarının da yeni misafirleri vardı: Anadolu tüccarlar. Gayrimüslimlerin İstanbul'u çeşitli sebeplerle terk etmesiyle/ettirilmesiyle oluşan boşluğu dolduran milli burjuva adayları. Kentin ticaret hayatında rol oynamaya başlayan bu yeni aktörler de öyle ya da böyle "taşra"dan gelmekteydi. Onların beğenileri kent kültürü üzerindeki taşra basıncını artıran bir faktör olarak rol oynadı. Özneyi oluşturduğu düşünülen kentli modern pekala "taşralı" özellikler taşıyabilmekteydi. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak özne ve ötekinin klasik tanımları da bulanıklaşmaya başladı. 50'li yıllarda inşa edilen terminal yapıları üzerinden okunabilen kentsel ve kırsal ayrımının ortadan kalkışı bu bakımdan anlamlıdır. Kırsal terminal dışarıdan gelenin kent içine karışmadan önce kendine çeki düzen verdiği bir alan iken daha sonra bu mekana duyulan ihtiyaç da ortadan kalkacaktır.

İstanbul'da taşra imgesi göçle, yer değiştirmeye yok edilememiş bir kültürün ifadesidir. Kültürü, kollektif kimlik anlamında, tümüyle tek bir alanda yer almayan toplumsal örgütlerdeki anlam yapıları olarak ele aldığımızda taşra tanımının yok edilmemiş anlam kalıpları ve alışkanlıkları içerdiğini söylenebilir. Yerlerinden olanlar, göç edenler, bir kültürü paylaşanlar yeniden bir araya geldiklerinde kültürel yapı eskisi gibi devam etmektedir. Oysa beklenen, kentleşme açısından sağlıklı olan, yersizleşenlerin başka kültürler ile karşılaştığında değişime uğraması, onlarla etkileşime girmesidir. Göçün hayatın olağan bir parçası, küreselleşmenin olgusal bir gerçeklik olduğu günümüzde kültür, bölgeler, yerler ve sınırları kesin çizilmiş topraklar içinde tanımlanamaz. Yersizleşenlerin, değişim ve uyum göstererek yeni kültürel ortamlarıyla bütünleşmeleri doğal bir sonuç olarak ele alınır. Bunun bir sonucu da özne ve öteki ayrımının ortadan kalkmasıdır. İstanbul'da, daha önce de belirttiğimiz

gibi, süreç bu şekilde işlememiştir. Küresel düzlemde metropolleşen kentin bütünsel yapısı dağılmakta, parçalanmakta ve kent algısı da fragmanlaşmaktadır. İstanbul'da bu parçalanma son otuz yıldır devam etmekte, hatta ivme kazanmaktadır. Tüm zıtlıklar yan yana gelmekte; her bir parça kendi kimliğini korumakta; bir diğeri ile diyaloga girmektedir. Herhangi bir şekilde diyalog söz konusu olabildiğinde kurulan ilişki ise, son yaşanan olayların örneklediği gibi, "muhafaza" edilen değerlerin diğere empoze edilmeye çalışıldığı tahakkümvari bir ilişki olmaktadır. Bu ilişki biçimi ise bilindiği üzere kente değil, daha çok kasabaya, köye, "küçük yere" aittir.

Aynı zamanda her kimlik "bize özgü olan" diye nitelediği değer yargularını keskinleştirmektedir. "Bize özgü olan"ın bir değer oluşturması, diğer alanlarda olduğu gibi mimarlık alanında da, evrensel olanın, kentlileşmeye dair olanın dolaylı olarak dışlanmasına, bu dışlamanın da meşrulaştırılmasına imkan vermektedir. İlginç olan, bu meşrulaştırma faaliyetinin her kesimde yankı bulmaya, kabul görmeye başlamış olmasıdır. Buna göre, kent statik bir yapı olup pekala geçirgen olmayan tahkim edilmiş mahallelerden müteşekkil olabilir. Dışlanan, göz ardı edilen sadece evrensel olan değil, ironik bir biçimde tarihsel bağlam da olabilmektedir. Mimarlık alanında "bize özgü olan", hemen herkes tarafından farklı şekillerde yorumlanmakta, doğrudan doğruya kentsel mekana yansıyan tuhaf şekillerde kendini göstermektedir. Örneğin Üsküdar gibi silüeti Rum Mehmet Paşa Cami, Şemsi Paşa Cami, Ayazma Cami, Mihrimah Sultan ile Yeni Valide Camileri ile belirlenen bir semtte, öyle bir evlendirme dairesi inşa edilebildi ki, tarihsel topoğrafyanın temel unsuru olan bu kentsel odaklarla neredeyse aynı mertebeye erişebildi. Benzer örnekler kent silüetini bozacak ölçeklerde inşa edilmiş farklı işlevlerdeki yapıların yükselebildiği Tarihi Yarımada'dan veya Galata'dan da verilebilir.

“Bize özgü olan” kentsel yaşamda nostaljilerin yaratılması ile de tezahür etmektedir. Arendt, nostaljiyi şimdi ile baş edememenin bir karşılığı olarak ele alır. Nostaljinin zaman/mekan kavramını bulanıklaştırarak kimlik probleminde yol açtığı tespiti yeni bir tespit değildir (Arendt, 2004). Eskiye taklit eden biçimler ve mış gibi yapma hali tarihsel olana bir değer katmadığı gibi, tarihsel olanı ister istemez yüzeyselleştirir. Örneğin geleneksel konutlardaki çıkmaların yeni yapılarda tekrar edilmesi bir taklitten başka bir şey değildir. Geçmişini yeniden canlandırma faaliyeti, Osmanlı İstanbul’unu görselleştirme çabası da, *théatral* bir faaliyetin ötesine geçememektedir. Bu tür taklitler, simülasyonlar, tarihsel olanın algılanmasını zorlaştırmakta ve kentsel bellekte erozyona neden olmaktadır.

Küresel arenada kendine yer bulmaya çalışan İstanbul’da sınırların keskinleşmesi yeni oluşumların, farklılık tecrübesi yaratan eylemlerin, deneyimlenmenin kent sınırları içinde oluşmasına olanak sağlamaz. Deneyimleme olmaksızın kentsel hafızanın, kamusal belleğin oluşumundan söz edemeyiz. Günümüzde hala ayakta olan tarihi dokular büyük oranda kentsel deneyimlenme dışında kalan bir alana hapsedilmiştir. Tarihsel, kültürel varlıkların bir kısmı tamamen turistlere terk edilmiş, bir kısmı da bugünkü düzen içinde gündelik hayatın dışına itilmiştir. Son olarak Boğaz’daki okulların, üniversitelerin ve istasyon yapılarının otellere dönüştürülmesi projesi de, kültürel varlıklara erişimi sınırlamak ve kentlinin gündelik hayatı içinde tarihsel mekanı deneyimlemesine mani olmak suretiyle, bu sürece “olağanüstü” bir katkı sağlayacaktır. Tüm bu gelişmeler tarihi dokuya neredeyse marjinal bir karakter kazandırmaktadır. Bunlar, zaman zaman hatırlanan, ara ara değinilen, ancak dizilerde yaşayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentte bu noktaların sayısı sanıldığından çok daha fazladır. Oysa İstanbul, kentliye ortak bir tarih, ortak bir bugün, ortak bir dünya sunabilecek; kentlinin kentsel deneyimini zenginleştirebilecek dünyadaki sayılı kentlerden biridir.

Göç dalgaları ile gelenler gibi göçmen olmayan kentliler de özel alanlarının sınırlarını tekrar tekrar geçirimsiz yüzeyler olarak örmekteler. Bu, modernite ve modern öznenin çelişkilerle dolu durumu ile açıklanmaktadır. Özel mekana kaçış, çağımızın genel eğilimlerinden biridir ve kent imgesinde de doğrudan doğruya yansımaları bulmaktadır. Özel ve kamusal arasındaki denge giderek bozulmakta; özel alana, mahremiyete sığınma, içe kapanmayı ve kent yaşamından uzak durmayı da beraberinde getirmektedir. Bu olguyu, kent üzerindeki etkileri dikkate alındığında, objektif olarak ortaya koymak yeterli değildir. Kentleşmenin bu şekilde kesintiye uğraması, olsa olsa modernitenin paradoksal sonuçlarından biri olarak ele alınabilir. Sennett'in bu bağlamda yaptığı kavramsallaştırma dikkate değerdir: *"Mahremiyetin despotlukları" kavramının nitelendikleri, rutinlerin oluşturduğu klastrofobiler, yaşama duyulan korku, mahrem ilişkilere biçilen büyük değerdir...Mahrem ilişkiler içine hapsolme medenileşmemiş bir toplumun göstergesidir.*" (Sennett, 1996). Adorno ise daha geniş bir açıdan konuya yaklaşır. *"Burjuva değerlerinde bir zamanlar iyi ve temiz olan her şey-bağımsızlık, sebat, basiret, ihtiyatlılık gibi özellikler bütünüyle çürüdü, kirlendi. Çünkü burjuva varoluş biçimleri hunharca korunurken, ekonomik ön koşulları aşmış gitmişti. Mahremiyet aslında gizliden gizliye zaten özdeş olduğu mahremiyete bıraktı yerini bütünüyle. Tikel çıkarlara o inatçı bağlılığa şimdi bir öfke de karışıyor. Daha farklı, daha iyi bir dünyayı tasarlamamanın öfkesi. Masumluklarını yitirdikleri anda habisleşiyor burjuvalar. Küçük bahçeyi sanki epeydir bir emlak haline gelmemiş gibi şu anda bile şefkatle sulayan ama girmek isteyebilecek yabancıyı da korkuyla geri çeviren el, siyasal mültecinin sığınma talebini de reddetmiştir çoktan"* (Adorno, 1998).

Yaşama, kendine benzemeyene duyulan korku, nefret hatta saldırı-ganlık özel mekanın adeta kutsal sınırlar ile tahkim edilmesine, bu sınırları belirleyen duvarların giderek yükselmesine neden olmaktadır. Kentin hem içindeki hem çeperlerindeki dışa kapalı, güvenli siteler bugün İstanbul'un kanıksadığımız bir gerçeği haline gelmiştir. Yeni yeni ortaya çıkan ve henüz "kanıksayamadığımız" bir başka gerçek ise pervasızca yükselen konut ve ofis binalarıdır. Mahremiyetin despotluğunu, İstanbul üzerinden okumak, izlemek bugün bu yapılar sayesinde çok daha kolaydır.

Neredeyse 2000 yıllık bir tarihin oluşturduğu kent imgesini hiçe sayan gökdelenler, olur olmaz yerlerden yükselmeye başlamıştır. Bunların büyük bir çoğunluğunun konut olması ise anlamlıdır. Son tahlilde barınma ihtiyacını gidermek için inşa edilen bu yapıların kent üzerindeki tahakkümü, geleneği, tarihi, coğrafyayı, ekolojiyi tehdit etmektedir. Ezici boyutlardaki ölçeği şaşmış konut blokları, kentin yeni anıtları olmaya adaydır. Kent imgesinin hakim unsurları, Yeni Roma-Konstantinopolis-Konstantiniyye-İstanbul'un pagan dönemden itibaren süreklilik arz eden yedi tepeli kurgusu içinde bu tepeleri taçlandıran kutsal mekanlar değildir artık. Kent silüetini belirleyen bugün bu kuleler, gökdelenlerdir. Ni-

tekim bu konut kulelerinden bir tanesi, kentin “sekizinci tepesi” olarak lanse edilebilmektedir.

Ele geçirilen, zaptedilen özel alan/me kan sürekli surette donatılmakta, tahkim edilmekte, aynı zamanda kentsel planda, herkesi, her şeyi görür, her yerden, herkes tarafından görünür hale gelmektedir. Ortak dünya, kamusal olan, giderek küçülmekte, zayıflamakta, kültürel olarak fakirleşmekte; özel olan sınırsızca büyümekte, “zenginleşmekte”, talepkar ve cüretkar olmaktadır. Kentli, artık Süleymaniye Camii’nin, Haliç ve Boğaz kıyılarının pitoresk görünümünün değil, lüks konut bloklarının, bir diğer ifadeyle başkalarının özelinin seyircisidir.

Fotoğraflar: Ali Konyalı

Kaynakça

- Arendt Hannah, (2000) *İnsanlık Durumu*. Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arendt Hannah, (2004) *Geçmişle Gelecek Arasında*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Adorno Theodor, (1998) *Mimima Moralia*, Çevirenler: Koçak, O. ve Doğukan, A., Metis Yayınları, İstanbul.
- Bookchin Murray, (1999). *Kentsiz Kentleşme; Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, Çeviren: Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Crowley Roger, (2007) *Son Büyük Kuşatma 1453*, Çeviren: Çihat Taşcıoğlu. A.P.R.I.I. Yayıncılık, Ankara.
- Habermas Jürgen, (1992) *Rasyonel Bir Topluma Doğru*, Vadi/Toplum Yayınları, Ankara.
- Hansen Miriam, (2004) *Yirmi yılın ardından Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan ve Tecrübe'si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar*, Kamusal Alan, Hil Yayınları, İstanbul.
- İlhan Tekeli, (2009) *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Keyder Çağlar, (2006) *Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına*, İstanbul Küresel ve Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul.
- Keyder Çağlar, (2006) *Miras, İstanbul Küresel ve Yerel Arasında*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kılıçbay Mehmet Ali, (2000) *Şehirler ve Kentler*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Kostof Spiro, (1991) *The City Shaped; Urban Patterns and Meanings Through History*, Londra.
- Landa Manuel De, (2006) *Çizgisel Olmayan Tarih*, Çeviren: Ebru Kılıç, Metis Yayınları, İstanbul.
- Özbaşaran Mihriban, Cutting Marion, (2008). *Orta Anadolu'da Neolitiğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (Aşıklı Höyük-Çatalhöyük), 12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Price S. R. F, (2004) *Ritüel ve İktidar: Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü*, Çeviren: Taylan Esin, İmge Kitapevi, İstanbul.
- Sennett Richard, (1996) *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Çevirenler: Durak Serpil, Yılmaz Abdullah, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett Richard, (2002) *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayıncılık, İstanbul.

- Timur Taner, (1996) *Osmanlı Çalışmaları; İkel Feodalizmden Yarı Sömürge Ekonomisine*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Tümertekin Erol, (2006) *İstanbul İnsan ve Mekan*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Thorns, David C, (2004) *Kentlerin Dönüşümü; Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul.
- Yıldırım Özgencil Sercan, Güney Dilay, (2005) "*İstanbul-Zeytinburnu Sırdışı Yerleşim Tarihinde Kültürel Kesişmeler, Ayrışmalar ve 19. yüzyıl Osmanlı Dönemi Gayrimüslim Kimliğinin Mimarlık Üzerinden Okunması*", *Gelenek, Kimlik, Bireşim, Kültürel Kesişmeler ve Sanat-Uluslararası Sempozyumu*, Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara.
- Yıldırım Özgencil Sercan, Güney Dilay, (2008) "*Uygarlıklar Beşiği İstanbul, Kent Belleği/Mekansal Süreklilikler*", Kültür A.Ş. İstanbul.
- Yıldırım Özgencil Sercan, (2009) *Kentin Anlam Haritaları; Gravürlerde İstanbul*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Prof. Dr. Sercan Özgencil Yıldırım: 1985 yılında ODTÜ'den yüksek mimar ve restorasyon uzmanı ünvanını aldı. 1991 yılında Gazi Üniversitesi'nde, "Kuruluşundan XVIII. yüzyıla kadar Edirne Kent Kurgusu ve Yapı Grupları İlişkinin Çağdaş Kent ve Mimarlık İkeleri Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı doktorasını tamamladı. 2001 yılında mimari tasarım alanında doçent, 2006 yılında profesör oldu. European Journal for Semiotic Studies dergisinin Türkiye sayısının ve Göstergibilim Tartışmaları kitabının editörleri arasında yer aldı. 2001 yılında yürütücüsü olduğu Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Döneminde Demiryolları, Yapım Teknolojileri ve Örgütlenme Biçimleri Üzerine Arşiv Taraması ve Belgeleme Çalışması'nı; 2004 yılında yine yürütücüsü olduğu İstanbul'un Depreme Hazırlık Sürecinde Zeytinburnu Pilot Projesi Çevresinde Zeytinburnu İlçesinde bulunan Tarihi ve Kültürel Varlıklar ile Mimari Mirasın Tespiti, Korunması ve Değerlendirmesine Yönelik Araştırma Projesi'ni tamamladı. 2006 Venedik Mimarlık Bienali, Palermo-İstanbul Ports sergisinin küratörlüğünü üstlendi. Mimarlık kuramı ve tasarım, tarihsel topoğrafya, tarihi çevre koruma, yenileme, kent okuması, göstergibilim ve mimarlık eleştirisi üzerine çok sayıda makalesi ile Kentsel ve Mekansal Yapı Çözümlemesi, Kent Oluşum Kuramları ve Kent Çözümlemelerinde Temel Dizgeler (1996), İstanbul Topoğrafyaları; Zeytinburnu, Sur ve Suyun İzindeki Kültürlerin Mirası (2005), İstanbul Ports; Local Gate to the Global Market(2006), Uygarlıklar Beşiği İstanbul, Kent Belleği/Mekansal Süreklilikler (2007) (OICC 2010 Şehir Bölge Planlama En İyi Kitap Ödülü), Kentin Anlam Haritaları; Gravürlerde İstanbul (2008), Symbolic Maps of the City; Istanbul in Engravings (2008) adlı kitapları bulunmaktadır.